

67-72-146/2
20.09.2021

До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.052.068
Національного університету «Львівська політехніка»
(79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12)

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента

Юртаєвої Ксенії Володимирівни на дисертацію

**Гуцул Роксолани Романівни «Кримінологічне забезпечення індивідуальної
профілактики корисливих злочинів неповнолітніх», подану на здобуття
ступеня доктора філософії за спеціальністю «Право»**

Відгук базується на підставі вивчення поданого на рецензування рукопису дисертації Гуцул Роксолани Романівни та публікацій здобувачки за темою дисертаційного дослідження.

Актуальність теми дослідження. У сучасній кримінологічній доктрині актуалізувався та набув помітного поширення новітній теоретико-прикладний напрям вирішення складних криміногенних проблем – кримінологічне забезпечення протидії злочинності. Перевагами кримінологічного забезпечення протидії злочинності можна визнати можливість комплексного осмислення, оцінки та систематизації складних кримінологічних проблем в умовах стрімких соціально-політичних трансформацій, забезпечення необхідного рівня наукової обґрунтованості кримінологічних досліджень, вироблення інтегративних практично-орієнтованих рішень з врахуванням наявних та реально досяжних ресурсних можливостей, засобів і методів протидії злочинності. У дисертаційній роботі Р. Р. Гуцул в якості стрижневого методологічного підходу дослідження індивідуальної профілактики корисливих кримінальних правопорушень неповнолітніх було обрано саме кримінологічне забезпечення протидії злочинності, що дозволило здобувачці здійснити феноменологічний аналіз корисливої злочинності неповнолітніх в Україні, її стану та динаміки,

виявити основні криміногенні ризики у вказаній сфері, запропонувати науково-обґрунтовані підходи зниження їх інтенсивності.

Загалом питання виховання підростаючого покоління в умовах надшвидких соціально-політичних і світоглядних перетворень, загострення значної кількості проблем економічного й безпекового характеру, безумовно, заслуговує на особливу увагу з боку держави. Збільшення кількості різних форм девіацій та залежностей серед підлітків має негативний вплив на формування особистості і разом з тим є сприятливим фактором втягнення неповнолітніх до кримінально протиправної діяльності та фонових до злочинності явищ. При цьому слід підкреслити, що корисливі і насильницько-корисливі кримінальні правопорушення традиційно залишаються найбільш поширеними у структурі злочинності неповнолітніх. Водночас у випадку відсутності своєчасного превентивного впливу вони стають своєрідними перехідним трампліном до професіоналізації злочинної діяльності та, нерідко, до вчинення більш тяжких кримінальних правопорушень у дорослому віці. Відповідно дослідження питань ранньої кримінологічної профілактики корисливої злочинності неповнолітніх, науковий пошук дієвих індивідуальних заходів профілактики та своєчасної корекції девіантних форм поведінки серед підлітків слід визнати важливим напрямом протидії злочинності в Україні. Враховуючи високі криміногенні ризики, пов'язані з поширенням корисливої злочинності неповнолітніх в Україні, та обраний дисертанткою методологічний інструментарій, вважаю, що робота Р. Р. Гуцул має не лише наукову актуальність, а й вагоме практичне значення.

Актуальність теми дослідження Р. Р. Гуцул також підтверджується її зв'язком з відомчими і загальнодержавними програмами та напрямами розвитку правової науки. Зокрема, дослідження узгоджується з планом науково-дослідної діяльності кафедри кримінального права і процесу ННІППО Національного університету «Львівська політехніка» у межах тем: «Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави» (номер державної

реєстрації 0112U001217), «Шляхи вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави» (номер державної реєстрації 0117U004015), а також з пріоритетними напрямами розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затвердженими НАПрН України 3 березня 2016 р.

Мета і задачі дослідження сформульовані авторкою достатньо чітко. У якості *мети дослідження* Р. Р. Гуцул визначила формування комплексного наукового знання щодо кримінологічного забезпечення, як важливого наукового підґрунтя для удосконалення сучасної практики індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх (стор. 19).

Для досягнення окресленої мети, автором було вирішено низку *задач*, що підтверджується як загальними висновками, так і висновками до окремих розділів дисертації, а саме: 1) визначено перелік найбільш типових корисливих злочинів, які вчиняються неповнолітніми; 2) досліджено характерні риси потерпілих від злочинів, які вчинені неповнолітніми; 3) досліджено основні причини вчинення неповнолітніми протиправних дій; 4) проаналізовано характерні риси корисливо-насильницької злочинності неповнолітніх; 5) досліджено особливості кримінологічного забезпечення індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх; 6) проаналізовано роботу суб'єктів індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх; 7) з'ясовано коло об'єктів індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх; 8) проаналізувано правове й організаційне забезпечення індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх; 9) розглянуто сучасні форми індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх; 10) досліджено методи індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх (стор. 19-20).

Дисертантом у цілому було правильно сформульовано *об'єкт дослідження* – суспільні відносини, що виникають у зв'язку з учиненням неповнолітніми корисливих злочинів, а також його *предмет* – кримінологічне

забезпечення індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх (стор. 20).

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечено правильно визначеною структурою роботи й логікою дослідження матеріалу, коректно сформульованими об'єктом та предметом дослідження, кількістю та різноманітністю опрацьованої дисертантом джерельної бази (183 джерела), її критичним аналізом і творчим осмисленням, використанням в процесі дослідження комплексу сучасних підходів та методів наукового пізнання (серед яких метод доктринального аналізу, синтезу, історико-правовий, системно-структурний статистичний, порівняльний методи, метод вивчення документальних першоджерел, правового прогнозування, правового моделювання, а також низка конкретно-соціологічних методів, зокрема, узагальнення, опитування, анкетування, вивчення особових справ).

Нормативно-правовою основою дисертаційного дослідження Р. Р. Гуцул стали Конституція України, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, які визначають кримінологічні засоби забезпечення індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх.

Науково-теоретичну основу роботи становлять наукові праці фахівців у галузі філософії, загальної теорії держави і права, кримінології та кримінального права, теорії управління та правоохоронної діяльності, психології й інших галузевих правових наук.

Особливу увагу привертає **емпірична база дослідження**, яка охоплює результати узагальнення матеріалів 271 кримінального провадження за ст.ст. 185–187 КК України, що були розглянуті місцевими районними судами Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Рівненської та Волинської областей упродовж 2016–2020 рр., анкетування 300 працівників поліції Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Рівненської та Волинської областей (стор. 203-237), анкетування 300 неповнолітніх Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Рівненської та Волинської областей (стор. 238-

257), а також дані кримінальної статистики щодо стану корисливої злочинності неповнолітніх в Україні за період 2016–2020 рр. (стор. 28-30, 41, 102-103, 134-135).

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації визначається, перш за все тим, що дисертація Р. Р. Гуцул є одним із перших в Україні комплексних досліджень, що присвячено теоретичним і прикладним аспектам сучасного кримінологічного забезпечення індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх. У ній було здобуто низку нових для кримінології та практики запобігання злочинності результатів, які визнаються достатніми для роботи рівня доктора філософії.

Зокрема, авторкою вперше обґрунтовано положення про те, що суб'єкт (орган управління) є інтегративним, системоутворювальним чинником, що визначає зміст поняття кримінологічного забезпечення індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх; виокремлено принципи програмування та планування запобігання корисливої злочинності неповнолітніх, до яких пропонується віднести професіоналізм; комплексність; наукову обґрунтованість, що базується на наукових дослідженнях і кримінологічній експертизі законопроектів; спрямованість на найбільш суспільно небезпечні прояви злочинності; прикладний характер методик запобігання злочинності; прогресивність використання передового світового досвіду у протидії злочинності й впровадження наукових і технічних новинок; суб'єктну, строкову, ресурсну визначеність і достатність для досягнення запобіжних цілей; контроль.

Здобувачкою було *удосконалено* поняття індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх, дефініцію поняття «злочинність неповнолітніх», поняття загальносоціальної профілактики корисливої злочинності, а також перелік основних методів індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх.

У дисертаційному дослідженні *дістали подальшого розвитку* положення щодо виділення системи принципів кримінологічного забезпечення індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх, щодо визнання профілактичного обліку в якості одного з найефективніших заходів індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх, а також наукові підходи щодо необхідності формування єдиної бази даних про неблагополучні сім'ї та неповнолітніх із відхиленнями у розвитку поведінки (стор. 21-23).

Таким чином, можна констатувати, що основний зміст дисертаційного дослідження Р. Р. Гуцул містить нові для кримінології теоретичні положення, що мають достатній рівень наукової обґрунтованості й достовірності.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що вони можуть бути використані, зокрема, у *науково-дослідній діяльності* – для подальшого розроблення теоретичних аспектів індивідуальної профілактики корисливої злочинності неповнолітніх; *правотворчості* – для розроблення нормативно-правових актів, спрямованих на покращення організаційно-правових засад діяльності спеціальних суб'єктів індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх; *практичній діяльності* – для удосконалення методики індивідуальної профілактики з неповнолітніми на різних стадіях розвитку їх корисливої кримінальної поведінки; *навчальному процесі* – для підготовки навчально-методичних матеріалів і, зокрема підручників, навчальних посібників з навчальної дисципліни «Кримінологія» та суміжних навчальних курсів та спецкурсів.

Основні положення та результати дослідження висвітлено здобувачем у п'яти наукових публікаціях (чотири – у фахових наукових виданнях України, одна – у закордонному періодичному юридичному виданні у періодичному виданні іншої держави) та п'яти тезах доповідей у збірниках науково-практичних конференцій (стор. 201-202), що підтверджує необхідний рівень апробації дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Представлений у роботі матеріал побудований логічно і послідовно.

Дисертація написана українською мовою, науковим стилем. Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим МОН України вимогам.

Надаючи загальну позитивну оцінку роботі Р. Р. Гуцул, слід вказати, що у дисертаційному дослідженні мають місце й окремі суперечливі положення, які потребують додаткової аргументації:

1. Зміст дисертаційної роботи не повною мірою узгоджений зі змінами до законодавства України про кримінальну відповідальність, що пов'язані із запровадженням інституту кримінальних проступків. На стор. 18 здобувачка зазначає, що використання у дисертаційному дослідженні терміну «злочин», а не терміну «кримінальне правопорушення» обумовлено тим, що, хоча ст. 11 КК України й використовує поняття «кримінальне правопорушення», предметом її дисертаційного дослідження не виступає жодний кримінальний проступок, чим авторка й обґрунтовує доцільність використання більш вузького поняття «злочин». Разом з тим дисертантка зазначає, що предметом аналізованого дослідження виступає кримінологічне забезпечення індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх (стор. 20), серед яких окремої уваги надається крадіжкам, грабегам і розбоям (стор. 16). Водночас слід зауважити, що відповідно до чинного кримінального законодавства основний склад крадіжки (ч. 1 ст. 185 КК України) є кримінальним проступком, який відповідно не може бути визнаний злочином. Враховуючи кримінологічний напрямок наукового пошуку дисертантки, для позначення корисливих кримінальних правопорушень пропонується застосування узагальненого кримінологічного терміну «корислива злочинність», який охоплює корисливі кримінальні проступки і злочини та дозволяє уникнути вищезазначених змістовних суперечностей.

2. Недостатньо послідовною є позиція здобувачки щодо наявності корисливого мотиву в кримінальних правопорушеннях проти власності.

Зокрема, на стор. 39-40 у запропонованій Р. Р. Гуцул типології кримінальних правопорушеннях проти власності незаконне заволодіння транспортним засобом, передбачене ст. 289 КК України, віднесено до некорисливих посягань на власність, пов'язаних із завданням шкоди власникові, а надалі на стор. 40 і 173 цей склад кримінального правопорушення визначений здобувачкою як корисливий. Згідно доктринальних положень кримінального права незаконне заволодіння транспортним засобом може бути вчинено з будь-якою метою шляхом його протиправного вилучення будь-яким способом у власника чи користувача всупереч їх волі. Водночас слід зазначити, що більшість випадків незаконного заволодіння транспортним засобом, вчиняється саме з корисливих мотивів. У зв'язку з цим позиція дисертантки щодо віднесення вказаного кримінального правопорушення до корисливих потребує конкретизації й додаткової аргументації.

3. На стор. 40 і 46 роботи зазначено, що корислива злочинність неповнолітніх має високий рівень латентності. У цілому погоджуючись з твердженням здобувачки, слід зауважити, що у дисертаційному дослідженні не конкретизується, які методи виявлення та встановлення рівня латентності корисливої злочинності неповнолітніх були при цьому використані. Окрім даних офіційної статистики, у роботі відсутні розрахунки щодо реальних кількісних показників аналізованого виду злочинності. У зв'язку з цим питання причин і реального рівня корисливої злочинності неповнолітніх потребує більш розгорнутого дослідження. Конкретизація зазначених даних є підставою визначення необхідності корегування ступеню інтенсивності й масштабу заходів індивідуальної профілактики корисливої злочинності неповнолітніх у межах стратегічного планування протидії злочинності.

4. На стор. 73 роботи здобувачка наводить типологію суб'єктів індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх, до яких, зокрема, віднесено Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Верховний Суд та судові органи, Національну поліцію України, органи прокуратури, державну пенітенціарну службу України,

ювенальну юстицію, навчальні заклади, трудові колективи, недержавні громадські організації, сім'ю, церкву. Вбачається, що деякі із зазначених суб'єктів, зокрема, Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України і Верховний Суд, через специфіку повноважень та характер виконуваних ними функцій не можуть безпосередньо долучатися до здійснення заходів індивідуальної профілактики корисливої злочинності неповнолітніх. Водночас до їхньої компетенції входять повноваження щодо реалізації сукупності організаційних, управлінських і контрольних заходів стосовно підлеглих або координованих ними суб'єктів у сфері протидії злочинності. У зв'язку з цим вбачається, що Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України і Верховний Суд було б привільніше віднести до суб'єктів, що здійснюють загальну організацію протидії злочинності, зокрема профілактики корисливої злочинності неповнолітніх.

5. На стор. 52 дисертантка справедливо зазначає важливість запозичення й творчого використання позитивного досвіду зарубіжних країн у справі протидії злочинності. Надалі на стор. 86-87 Р. Р. Гуцул наводить слушні приклади використання зарубіжного досвіду застосування ювенального правосуддя для соціальної реінтеграції неповнолітніх правопорушників. Водночас у роботі, на жаль, не проаналізовано досвід зарубіжних країн у сфері застосування заходів індивідуальної профілактики корисливої злочинності неповнолітніх, які можуть бути реалізовані правоохоронними органами, громадськими організаціями, навчальними установами, сім'єю тощо.

Загалом, перелічені дискусійні позиції не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, підтверджують самостійність та творчий характер виконаної роботи. Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і можуть стати підґрунтям здійснення здобувачкою подальшого наукового дослідження питань кримінологічного забезпечення індивідуальної профілактики корисливої злочинності неповнолітніх.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Гуцул Роксолани Романівни «Кримінологічне забезпечення індивідуальної профілактики корисливих

злочинів неповнолітніх» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують важливе для кримінології завдання щодо удосконалення кримінологічного забезпечення індивідуальної профілактики корисливої злочинності неповнолітніх. За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, рівнем наукової та практичної значущості отриманих результатів, а також за кількістю та обсягом представлених публікацій дисертаційна робота Гуцул Роксолани Романівни відповідає вимогам Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. №167 (зі змінами і доповненнями, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України № 608 від 09 червня 2021 р.), а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 - «Право».

**Офіційний опонент –
доцент кафедри кримінального права і
кримінології факультету №1
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

Ксенія ЮРТАЄВА